

Milan M. Buben

II. díl/2.svazek

ENCYKLOPEDIE

ŘÁDŮ A KONGREGACÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

MNIŠSKÉ ŘÁDY

T.V.P. 104
fig. II.

*Ancien Benedictin de l'abbaye
de S^t. Denis en habit de Chœur*

Milan M. Buben

**Encyklopedie řádů, kongregací
a řeholních společností
katolické církve v českých zemích**

**II. díl, II. svazek:
Mnišské řády**

Nakladatelství LIBRI
Praha 2007

*Za poskytnutí několika ilustrací k tomuto svazku děkují autor a nakladatelství
Benediktinskému arcidiecéznímu ústavu sv. Vojtěcha a sv. Markéty v Praze-Břevnově.*

© Milan M. Buben, 2004, 2007

Illustrations © archiv autora a citovaná literatura, 2004, 2007

© Libri, 2004, 2007

ISBN 978-80-7277-087-8

ISBN 80-7277-084-5 (soubor)

ISBN 80-7277-085-3 (I. díl)

ISBN 80-7277-086-1 (II. díl, I. sv.)

Obsah

Řád benediktinů /9

- Organizace a struktura řádu /11
- Dějiny řádu /15
- Opatí-primasové /37
- Řádoví světci a blahoslavení /38
- Papežové /39
- Dějiny řádu v českých zemích /41
- Břevnov – arciopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty /44
- Ostrov – opatství sv. Jana Křtitele na Ostrově /62
- Sázava – opatství sv. Jana Křtitele, Panny Marie a sv. Prokopa /66
- Hradisko u Olomouce – opatství sv. Štěpána Prvomučedníka /76
- Opatovice nad Labem – opatství sv. Vavřince /77
- Litomyšl /81
- Třebíč – opatství Nanebevzetí Panny Marie /82
- Kladruhy – opatství Nanebevzetí Panny Marie, sv. Wolfganga
a sv. Benedikta /87
- Postoloprty – opatství Panny Marie /94
- Vilémov – opatství sv. Petra a Pavla /97
- Želiv – opatství Panny Marie /100
- Podlažice – opatství Panny Marie /101
- Praha – opatství Na Slovanech (Emauzy) /103
- Praha – opatství sv. Ambrože na Novém Městě /116
- Praha – opatství sv. Mikuláše na Starém Městě /117
- Svatý Jan pod Skalou – proboštství, pak opatství sv. Jana Křtitele /121
- Rajhrad – proboštství, pak opatství sv. Petra a Pavla /127
- Broumov – proboštství, pak opatství sv. Václava /136
- Sídelní biskupové v českých zemích /144
- Významní členové řádu v českých zemích /144
- Kulturní a historický přínos /146

Cisterciáci /149

- Organizace a struktura řádu /153
- Dějiny řádu /157
- Generální opati /169
- Řádoví světci a blahoslavení /173
- Papežové /176
- Dějiny řádu v českých zemích /177

Sedlec – opatství Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Křtitele	/180
Plasy – opatství Nanebevzetí Panny Marie	/192
Pomuk (Nepomuk) – opatství Nanebevzetí Panny Marie	/204
Hradiště nad Jizerou – opatství Panny Marie	/210
Osek – opatství Panny Marie	/214
Velehrad – opatství Matky Boží	/229
Žďár nad Sázavou – opatství Nanebevzetí Panny Marie	/241
Vyšší Brod – opatství Nanebevzetí Panny Marie	/250
Vizovice – opatství Panny Marie	/264
Zlatá Koruna – opatství Panny Marie	/267
Svaté Pole – opatství Panny Marie	/281
Zbraslav – opatství u chrámů Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jakuba	/283
Skalice – opatství Panny Marie	/295
Bernardinum	/298
Sídelní biskupové v českých zemích	/301
Významní členové řádu v českých zemích	/301
Kulturní a historický přínos	/303
Kartuziáni	/307
Organizace a struktura řádu	/309
Dějiny řádu	/311
Generální převoři	/318
Řádoví světci a blahoslavení	/321
Dějiny řádu v českých zemích	/322
Praha – Smíchov	/323
Královo Pole u Brna	/328
Tržek u Litomyšle	/334
Dolany	/336
Olomouc	/338
Štípa	/340
Valdice	/341
Významní členové řádu v českých zemích	/348
Kulturní a historický přínos	/348
Celestini	/351
Organizace a struktura řádu	/352
Dějiny řádu	/352
Světec	/356
Papež	/356
Dějiny řádu v českých zemích	/357
Ojvín	/357
Konvent u sv. Michala pod Vyšehradem	/360
Kulturní a historický přínos	/360

Trapisté	/361
Organizace a struktura řádu	/362
Dějiny řádu	/363
Generální opati	/367
Řádoví světci a blahoslavení	/368
Dějiny řádu v českých zemích	/369
Kulturní a historický přínos	/370
Basiliáni	/371
Organizace a struktura řádu	/373
Dějiny řádu	/375
Řádoví světci a blahoslavení	/378
Dějiny řádu v českých zemích	/381
Kulturní a historický přínos	/382
Poděkování	/383
Seznam zkratk	/384
Literatura	/385
Terminologický slovníček	/396

Řád benediktinů

■ *Ordo Sancti Benedicti, Ordo Sancti Patris Benedicti*, řád sv. Benedikta, řád sv. otce Benedikta, řád benediktinský, benediktini

Zkratka

O. S. B.

Řehole

sv. Benedikta

Patroni řádu

Panna Maria, sv. Benedikt a všichni řádoví svatí, kteří jsou uctíváni lokálně podle zvyklostí jednotlivých řeholních domů a kongregací

Spiritualita a zaměření

Benediktinská spiritualita je jednou z cest naplňujících touhu po věčných hodnotách, tedy hledání Boha v jisté odloučenosti komunity od jejího okolí, ať již při rozjímání nebo při práci. Izolovanost komunity napomáhá k vzdálení se od světských myšlenek a tužeb i všech profánních návyků. Je to boj se smysly, vůlí i pokušením. Základem je pak stálost v komunitě (*stabilitas in congregatione*), tedy projev bratrské lásky a život na jednom místě (*stabilitas loci*).

Prostředkem k dosažení tohoto způsobu života je pokora, čímž je míněna nejenom bázeň před Bohem, ale také snaha navázat společenství s Bohem a s bližními, jakož i pěstování společenských ctností.

Základním kamenem benediktinské spirituality je interpretace evangelia, tak jak ji ve své Řeholi sv. Benedikt podává. Řehole sv. Benedikta čili klášterní pravidla sv. Benedikta (*Regula Sancti Benedicti, Sancti Benedicti Regula Monasteriorum*) pojednává v 73 kapitolách o nejrůznějších aspektech mnišského života v klášteře. Obsahuje nejenom duchovní rady, ale také životní normy a předepisuje disciplínu v klášteře s důrazem na poslušnost, mlčenlivost a pokoru. Jde o mírnou řeholi, podle níž má askeze sloužit dokonalosti, a nikoliv brzdit či tlumit lidského ducha členů komunity. Každý má mít vše, co potřebuje, a řehole přitom bere ohled i na slabé, nemocné, staré či jinak již neschopné jedince, má porozumění pro slabost lidské povahy i osobní dispozice jednotlivce. Řehole nevyžaduje heroické výkony kajícího a asketického. Respektuje individuální možnosti každého člena komunity, jíž jako celku stanovuje obecný rámec pro rozvoj jednotlivců pod vedením opata a starších bratří zkušených v duchovním životě. Po-

slušnost opatovi je dána tím, že je hlavou komunity, otcem rodiny (*pater familias*) a zástupcem Krista (*vicarius Christi*) v klášteře. Musí však být dobrým pastýřem. Ne náhodou začíná řehole slovy „Naslouchej, synu, přikázáním učitele...“. I proto se v benediktinských klášterech čte z řehole denně krátký úryvek, aby se nikdo z bratří nemohl vymlouvat na její neznalost.

Základními prvky benediktinského života jsou *lectio divina* (Božská četba), tedy četba Písma svatého, aby mniši mohli předávat zjevenou pravdu, dále slavení liturgie, při níž je člověk uváděn do tajemství Krista, a konání modliteb (společných v chóru i soukromých) a konečně manuální práce (dříve zaměřená na kultivaci krajiny, dnes spíše umělecká řemesla, pastorece, věda či pedagogika). Strízlivý je i kontemplativní život (*vita contemplativa*), který se nezabývá spekulativností, ale představuje afektivní a milostné rozjímání.

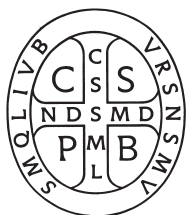
Posláním řádu je šíření víry, ale nikoliv jen prostřednictvím kázání (to zajišťují řády kazatelské), misíí (řády misijní) či vzdělávání laiků (náplň školských řádů). V benediktinské praxi se všechny tyto funkce prolínají.

Zvláštní úctu projevují benediktini, zejména od období baroka, Panně Marii, především pak Panně Marii Benediktinských rozkoší (*Delitiae benedictinae*). Jde o kopii zobrazení Bohorodičky, které původně zdobilo dům římské rodiny Aniciů, z níž sv. Benedikt pocházel, a dnes se nachází v kostele S. Benedetto in Piscinula (Piscino) v Římě. Je to matka každého benediktinského kláštera (*mater domus*), byt u benediktinů není tato charakteristika tak výslovně vyjádřena jako u cisterciáků.

Znak

V modrém štítě na trojvrší patriaršář kříž přeložený pod rameny literami PAX, vše zlaté.

Odznak

V jistém slova smyslu je řádovým odznakem kříž sv. Benedikta, obsahující světcovo zažehnávání. Je to kříž s delším svislým břevnem a s rozšířenými konci ramen, který je vepsán do oválu. Mezi rameny kříže jsou litery C (*Crux*) S (*Sancti*) P (*Patris*) B (*Benedicti*), tj. Kříž sv. otce Benedikta. Na kříži samém jsou na svislém břevnu písmena C (*Crux*) S (*Sancta*) S (*Sit*) M (*Mihi*) L (*Lux*) a na příčném N (*Non*) D (*Draco*) S (*Sit*) M (*Mihi*) D (*Dux*), tj. „Kříž svatý ať je mým světlem, drak (démon) ať mi není vůdcem“. Na oválném pásu kolem kříže je dále umístěno 14 písmen: V (*Vade*) R (*Retro*)

S (*Satana*) N (*Numquam*) S (*Suade*) M (*Mihi*) V (*Vana*) S (*Sunt*) M (*Mala*) Q (*Quae*) L (*Libas*) I (*Iipse*) V (*Venena*) B (*Bibas*), tj. „Odstup, satane, a nikdy mi nerad marnosti, a to, o co zavadiš, je zlé (zhoubné) — jed si vypij sám“. Nahoře uprostřed

se ještě někdy nachází slovo *PAX* (tj. pokoj). Úcta k tomuto kříži zesílila roku 1647, kdy byl v bavorském klášteře Metten nalezen záznam z roku 1514 o uctívání tohoto kříže. Medailky s křížem sv. Benedikta, jimž byl připisován apotropaický, tedy zažehnávací (řec. *apotropaion* = zažehnávání, odvrácení, odmítnutí) účinek proti silám zla, se pak razily pro poutníky i u nás, v břevnovském klášteře. Ražby byly oficiálně schváleny na žádost opata Bennona Löbla z roku 1741, a to dekretem kongregace pro udílení odpustků (*Congregatio indulgentiarum*) ze dne 23. 12. 1741 a pak i bullou papeže Benedikta XIV. ze dne 13. 3. 1742.

Heslo

ORA ET LABORA (tj. Modlí se a pracuj);

UT IN OMNIBUS GLORIFICETUR DEUS (tj. Aby byl ve všem oslaven Bůh; ať je ve všem oslavován Bůh).

Oděv

Černý hábit (*habitus*) s cingulem a černý škapulíř, podle místních zvyklostí se objevuje i černá kapuce, případně k hábitu náleží kolárek.

Podle Benediktových představ měl být mnich vybaven dvěma svrchními oděvy s kapucí a širokými rukávy, dvěma spodními oděvy, plátněm nebo koženým opaskem, zástěrou nebo škapulířem s kapucí, punčochami, botami, šátkem, nožem, jehlou, pisátkem a tabulkou. Tato výbava znamenala značné zmírnění chudoby eremitů.

ORGANIZACE A STRUKTURA ŘÁDU

Benediktini nejsou centralizovaným řádem. Každý klášter je samostatnou duchovní rodinou, kde všichni společně žijí, modlí se a pracují. Teprve na popud papeže Lva XIII. dostal řád roku 1893 stávající organizační formu. Kláštery zůstaly autonomní a teprve následně, na základě území, národnosti nebo vzájemných vztahů se volně sdružují do tzv. kongregací (*congregatio monastica*), které pak vytvářejí vyšší právní a organizační formu, již je konfederace. V jejím čele stojí opat-primas (*abbas-primas*), který je zároveň opatem římské mezinárodní řádové koleje (se statutem opatství) u sv. Anselma na Aventinu (Piazza dei Cavalieri di Malta 5, Roma). Jako představený celého řádu reprezentuje řád u Svatého stolce, u Kongregace pro řeholníky, zprostředkovává styk mezi jednotlivými benediktinskými kongregacemi a kláštery a odpovídá za chod řádové koleje. Mezi ostatními opaty je jen první mezi rovnými (*primus inter pares*). Je volen na dobu osmi let předsedy kongregací, opaty (a převory klášterů, kde není opat) klášterů *sui iuris*, náležitě ustanovenými administrátory a zákonně jmenovanými prokurátory klášterů všech kongregací. Zvolený opat-primas může být zvolen opětovně, ale již jen na čtyři roky, byť dvakrát (tj. 8 + 4 + 4).

Ancien Benedictin

Hlavou kongregace je předseda (*praeses*), kterého zastupuje místopředseda (*vice-praeses*). Musí být zvolen většinou opatů nebo převorů, kteří stojí v čele klášterů, jež kongregaci tvoří. K roku 1999 se benediktinská konfederace skládala z 21 kongregací:

1. *Congregatio Casinensis*, založená 1408, Itálie;
2. *Congregatio Angliae*, založená 1336, resp. 1619, Anglie;
3. *Congregatio Hungarica*, založená 1514, zlikvidovaná Josefem II. 1786, obnovena Františkem II. 1802, Maďarsko;
4. *Congregatio Helvetica*, založená 1602, Švýcarsko — severní Itálie;
5. *Congregatio Austriatica sub titulo Immaculatae Conceptionis B. M. V.*, založená 1625, resp. 1889, sjednocená s Kongregací sv. Josefa 1930, Rakousko;
6. *Congregatio Bavarica*, založená 1684, obnovena 1858, Bavorsko;
7. *Congregatio Brasiliensis*, založená 1827, Brazílie;
8. *Congregatio Solesmensis*, založená 1837, Francie;
9. *Congregatio Americano-Casinensis*, založená 1855, USA;
10. *Congregatio Sublacensis*, založená 1872, Itálie;
11. *Congregatio Beuronensis S. Martini*, založená 1873, Německo;
12. *Congregatio Helveto-Americana*, založená 1881, USA;
13. *Congregatio Ottiliensis*, založená 1884, schválena 1896, Německo;
14. *Congregatio Annuntiationis B. M. V.*, založená 1920, Irsko;
15. *Congregatio Slava S. Adalberti*, založená 1945, Česká republika, Chorvatsko a Slovinsko;
16. *Congregatio S. Mariae Montis Oliveti* (olivetáni), založená 1319, papežské potvrzení 1344, ke konfederaci přistoupila 1960;
17. *Congregatio Vallis Umbrosae Ordinis S. Benedicti* (valombroziáni), *C. V. U. O. S. B.*, založená 1036, ke konfederaci přistoupila 1966;
18. *Congregatio Camaldulensis* (kamaldulové), založená 1074;
19. *Congregatio Neerlandica*, založená 1969, Nizozemsko;
20. *Congregatio Silvestrina (silvestrini)*, *O. S. B. Silv.*, založená 1231, schválena 1248, ke konfederaci přistoupila 1973;
21. *Congregatio Coni (Cono — Sur) Australis de Sancta Cruce*, založená 1970, schválena 1976.

Všechny benediktinské domy (konventy) jsou samostatné. Jednotlivé kláštery (*monasterium*, ojedinele *archisterium* pro nejstarší a nejdůležitější) se nazývají opatství (*abbatia*), jimž stojí v čele opat (*abbas*), popř. arciopat, menší se nazývají převorství (*prioratus*) a jsou řízené převorem (*prior*), a konečně v minulosti existovala proboštství (*praepositura*), vedená proboštem (*praepositus*), která byla závislá na některém opatství. Opat je vždy infulovaný a jeho zástupcem v konventu je převor, někdy má však opatův zástupce titul děkana (*decanus*). Není-li volba opata provedena, řídí opatství převor-administrátor (*prior-administrator*) nebo konventuální převor. Ostatní funkce v konventu jsou obvykle: podpřevor

(*subprior*), provizor či dříve *cella(ra)rius* (stará se o hospodářské záležitosti), novicmistr (*magister novitiorum*), magistr kleriků nebo též mnichů-juniorů (*magister clericorum*), který pečuje o výchovu kleriků, infirmář (dozor nad nemocnicí a hospicem pro staré a slabé). Existovaly i funkce sakristána (péče o kostel, oltáře a relikviáře), kantora (dohlížel na vzdělávání mnichů a na chod skriptoria), almužníka (rozdíllel chudým materiální pomoc), sklepmistra (péče o dodávky potravin a topiva) apod.

Někteří opati významných klášterů mají titul *abbas nullius*, tj. opat exemptní, tedy vyňatý z pravomoci diecézního biskupa (*nullius diocesis*) a podléhající Svatému stolci. Exemptní opatství je de iure (nikoliv de facto — proto „nullius“) vlastně samo jakousi diecézí, přičemž opat takového kláštera přijímá současně z titulu opatské volby i biskupské svěcení a na území opatství také biskupský úřad se všemi pravomocemi vykonává. Titul *abbas nullius* zdobí představené klášterů Monte Cassino, Subiaco (Sacro Speco), La Cava u Neapole, Monte Vergine u Avellina, sv. Pavla v Římě, Pannonhalma v Maďarsku, Einsiedeln ve Švýcarsku či Nové Nursie v Americe.

Uchazeč o vstup do řádu absolvuje nejprve přibližně půlroční kandidátskou dobu, v níž poznává prostředí a život kláštera. Po vyjádření souhlasu členů kapituly následuje noviciát, který trvá nejméně rok, nejdéle dva roky. V této době kandidát studuje řeholi a připravuje se na praktický život v klášteře. Pak komunita hlasuje, zda bude kandidát připuštěn k časným slibům, které se obnovují po dobu tří let. Teprve pak následují slavné sliby, před nimiž ještě komunita znovu hlasuje, zda je kandidát smí složit. Jde o tři obvyklé sliby — čistoty, chudoby a poslušnosti, k nimž se přidružují ještě slib stálosti k určitému domu — komunitě (*votum stabilitatis*) a slib změny mravů (*conversio*) podle předpisů řehole sv. Benedikta. V některých kongregacích je pak slib poslušnosti, stálosti a obrácení mravů, v němž jsou zahrnuty i sliby chudoby a čistoty. Členové řádu přijímají vždy řeholní jméno, které předchází jménu křestnímu.

Členy konventu jsou tedy řádoví kněží (*patres*) a laičtí bratři (*fratres, fratres conversi*). Ti jsou známí i jako konvrši (z lat. *conversus*, obrácený), což je však pojem spíše cisterciácký. Dělí se na laické bratry beze slibů (*oblatus claustralis*, pl. *oblatus claustrales*) a na bratry laiky, kteří již vykonali slavné sliby (*fratres conversi professi*). Ti členové klášterní komunity, kteří již vykonali profesi a studují bohosloví, se nazývají *clerici professi*. Je zajímavé, že ve středověku nosili vousy jen bratři laici. Byli tak rozeznatelní od řádových kněží, a to v důsledku církevních předpisů pro kněze obecně na straně jedné a na straně druhé vzhledem k tehdejší náročnosti tohoto hygienického a estetického lazebnického úkonu.

Život v klášteře je rozdělen mezi modlitbu, práci a odpočinek. Modlitba je buď veřejná, liturgická (tj. mešní nebo v kostelním chóru při zpěvu žalmů a čtení tzv. liturgie hodin), nebo soukromá, osobní. Práce se volí podle polohy kláštera (ve městě, na venkově), potřeb okolí a vloh každého z bratrů v konventě

(zemědělství, pěstitelství, řemesla, vědy, učitelství, nakladatelství, farmacie, pastorence na inkorporovaných farách apod.).

Den, např. v břevnovském arcidiecézi, začíná v 5.30 hod. ranními chválami (*laudes*), po nichž následuje soukromé rozjímání. V 7.00 hod. (v neděli 7.30 hod.) se slaví eucharistie, po níž následuje snídání a pak studium či přidělená práce. Před obědem je krátká společná modlitba žalmů a odpoledne pokračuje zadaná činnost. Pak následuje *lectio divina* (Božské čtení), tedy rozjímavá četba Bible. V 17.00 hod. jsou nešpory (*vesperae*), tj. slavnostní podvečerní modlitba, a do večere je čas vyhrazen na studium a četbu. V 19.45 hod. se členové konventu scházejí ke společné modlitbě jako k přípravě na další den (původně se benediktini modlili v noci či nad ránem), protože čas po západu slunce byl pokládán za přípravu na nový den). Dříve se před nedělí a svátky konala bdění spojená s modlitbou (tzv. *vigilie* z lat. *vigiliae*). V noční čas nastává v klášteře velké mlčení (*silentium*) jako prostředek k usebrání a soustředění sil na další den. Proto nejde o absolutní mlčení, ale spíše o mlčenlivost. Členové konventu se také střídají při vykonávání různých služeb (pomoc v kuchyni, obsluha v refektáři, hlasitá četba pro ostatní, úklid apod.). Tento břevnovský model není obecně platný, protože každý klášter přizpůsobuje svůj rozvrh podle daného prostředí, v němž se nachází.

DĚJINY ŘÁDU

Benediktini představují nejstarší formu řeholního života v latinské oblasti, která, byť s dobovými přizpůsobeními, přetrvala jako jediná z dob pozdně antické ho mnišství na území západní části bývalé římské říše až do naší přítomnosti.

Jejich původ je spojen s osobou zakladatele sv. Benedikta z Nursie, jehož jméno je odvozeno z latinského *benedictus* (požehnaný, blahoslavený) a který se stal skutečným požehnáním nejen pro církev, ale pro celou západní civilizaci.

Narodil se ve středoitalské Nursii (dnešní Norcia) v Umbrii patrně roku 480 v rodině římských občanů, snad náležejících k rodu Aniciů. Byl poslán na studia do Říma, avšak tamější zkažený a zhýralý způsob života jej přiměl přibližně v patnácti letech opustit velkoměsto a uchýlit se nejprve do Enfide (dnešní Affile) a poté do samoty v Subiacu (Subiacum) na východ od Říma v údolí řeky Ania. Tam se setkal s mnichem Romanem, který mu nejen věnoval hábit, rohož ke spaní, jehlu a nit, hrnec a misku, ale spouštěl mu v koši se skály nad jeskyní i chléb a zeleninu. Mnichové z nedalekého kláštera ve Vicovaru u Tivoli (Vicus Varronis) ho zvolili po smrti svého opata za nového představeného. Brzy však nebyli se svou volbou spokojeni, protože sv. Benedikt odporoval jejich světským choutkám. Po jejich pokusu jej otrávit (pohár s jedem však po požehnání praskl a jeho obsah se vyli) se Benedikt vzdal opatství a vrátil se do své samoty v Subiacu, v jehož okolí pak postupně založil a vybudoval dvanáct klášterů, každý

T.VI.P.229

Benedictin du mont Cassin
56 *en habit ordinaire dans la maison*

Benediktin z Monte Cassina v domácím oděvu

o dvanácti mniších pod správou vlastního opata, přičemž si pro sebe vyhradil vrchní dozor. Svou vzrůstající popularitou vzbudil zášť kněze Florentia z nedalekého kostela, který se snažil jeho mnichy mravně zkazit a samotného Benedikta otrávit chlebem.

Proto opustil i Subiacum a založil roku 529 na Monte Cassinu (Mons Casinus, Montecassino) v Latii, asi 140 km na jih od Říma, kde kdysi stávala svatyně boha Apollona, klášter, pozdější světoznámou metropolí benediktinského řádu. Tam napsal pravděpodobně někdy v letech 523–526 a poté uvedl v život vlastní řeholní pravidla, v nichž využil nejen starších asketických a duchovních pravidel mnišského života sv. Jana Cassiana, sv. Basila Velikého, ale především Řeholi tzv. Magistra, jakož i spisy sv. Augustina s mnišskou, resp. asketickou tematikou. K tomu přidal i své vlastní zkušenosti z tehdejší klášterní praxe. Benediktova reputace rostla a na sklonku života byl dokonce navštíven gótským králem Totilou.

Benediktova sestra sv. Scholastika (asi 480–543), představená v Piumbarole nedaleko Monte Cassina, založila ženskou větev, kde se řeholnice asi řídily přízpůsobenou variantou Benediktovy řehole. Šest dní před svou smrtí dal sv. Benedikt otevřít její hrobku, kam si přál být rovněž pohřben. Zachvácen zimnicí pocítil blížící se ukončení své pozemské poutě, dal se přenést do chrámu, kde přijal svátosti, a podpírán svými druhy zemřel vstojе. Stalo se tak 21. 3. 547 na Monte Cassinu.

Když později Langobardi pustošili Itálii, došlo nejspíše v roce 672 (uváděny jsou i roky 653, 660, 673, 674 či 703) k translaci jeho těla (sv.) Aigulfem do kláštera Fleury-sur-Loire ve Francii, kde zůstalo podle tradice do roku 755, kdy byla patrně větší část ostatků přenesena zpět do Monte Cassina. Menší částčky byly rozptýleny po významných benediktinských kláštorech, zejména pak v Solesmes, Einsiedeln, Montpellier, Metten aj.

Sv. Benedikt byl člověk prostý, vyrovnaný, mírumilovný a přímý. Odvrátil se od přemrštěné a jednostranné askeze orientálních mnichů a novou mnišskou společnost zřídil po vzoru římské rodiny, v níž otec (tj. opat) přikazoval a od svých synů vyžadoval poslušnost (*oboedientia sub abbate*). Vyžadoval disciplínu, ale zároveň respektoval osobnost a individuální schopnosti druhého člověka. Z kláštera učinil domov, kde vládne mír (*pax*), ne však ten světský, ale mír, jaký dává Kristus (J 14, 27).

Svou řeholí položil trvalé základy pro další vývoj řeholnictví v prostředí latinského Západu, neboť jeho v podstatě jednoduchá, ale dobře promyšlená pravidla se ukázala jako přizpůsobitelná dobovým i geografickým změnám a mohla tak sehrát důležitou roli v evropských dějinách. Rehabilitoval lidskou práci a dal ji na úroveň modlitby, což dokládá i řádové heslo *ORA ET LABORA*.

Rukopisný praexemplář řehole, považovaný za Benediktův autograf, uchovávali mniši na Monte Cassinu až do zrušení kláštera Langobardy po roce 568.

Benediktin z Monte Cassina v chórovém oděvu

V bezpečí papežské knihovny v římském Lateránu byl chován téměř po dvě století a do Monte Cassina byl navrácen až za pontifikátu Zachariáše (741–752). Když bylo Monte Cassino znovu ohrožováno roku 883 Saracény, mniši přenesli rukopis do kláštera v Teanu u Capuy, kde však roku 886 při požáru shořel. Tento text (tzv. *Codex omega*) se zachoval v opisech, které byly pořízeny z tohoto kodexu před jeho zničením (zejména *Codex Sangallensis*, 914) a jsou základem pro soudobá kritická vydání textu Řehole sv. Benedikta.

Když sv. Benedikt zemřel, existovaly již tři kláštery jeho řehole (Monte Cassino, Sacro Speco v Subiacu a Terracino). Zpočátku se řehole šířila především v Itálii. Dobře ji znal i papež Řehoř I. (590–604), který sepsal životopis sv. Benedikta. Za jeho pontifikátu se benediktinské řeholní ideály dostaly prostřednictvím misí do Francie a do Anglie, kam vypravil roku 596 skupinu čtyřiceti mnichů v čele se sv. Augustinem, převorem kláštera sv. Ondřeje na Monte Celio v Římě. V Canterbury pak Augustin se svolením kentského krále Ethelberta – který sám přijal křest dne 2. 6. 597 –, zřídil patrně první klášter mimo Itálii, v němž byla řehole sv. Benedikta známa a užívána, a později i metropolitní sídlo (arcibiskupství), do jehož čela byl roku 597 jako věrozvěst Anglosasů papežem postaven.

O století později vznikly první benediktinské kláštery na dnešním německém území. Syn Karla Martella (714–741) Karlmann (741–747) se vzdal vlády nad franskou říší a stal se mnichem na Monte Cassinu (747). Císař Karel Veliký přiměl všechny kláštery v někdejší Galii, aby přijaly benediktinskou řeholi. Již v 8. století docházelo k zásahům světské moci do klášterního života, především jmenováním opatů, kteří měli s mništvím pramálo společného (často šlo i o laiky bez členství v komunitě). Tyto zásahy prováděli většinou panovníci a velcí feudálové (fundátoři nebo jejich potomci), kteří dosazováním „svých“ opatů sledovali i ekonomické cíle, aby si tak podrželi kontrolu nad správou bohatých klášterů. Odstranění těchto nešvarů sledovala reforma sv. Benedikta z Aniánu (asi 750 až 11. 2. 821), řeholníka z kláštera Saint Seine u Dijonu a pak opata v Aniánu, kláštera při potoku Anianus v Akvitánii, který sám nejspíše roku 782 založil. Jeho úpravu řehole, zvanou *Capitulare monasticum*, schválila synoda opatů zasedající v Cáchách v letech 816–818. Tím se benediktinství stalo normou tehdejšího západního mnišství.

Uvolněnou kázeň upevnil Benedikt z Aniánu striktním návratem k Řeholi prostřednictvím metodiky pronikání k duchovnímu smyslu Písma a jeho praktické aplikace: *lectio divina* (soukromé čtení Písma), *meditatio* (meditace o přečtených pasážích) a *contemplatio* (rozjímání). Tato zásada striktnější benediktinské observance se později stala základním kamenem dalších proudů reformního hnutí, z nichž nejvýznamnější vzešly z klášterů v Cluny (Burgundsko) a Gorze (dnešní Méty). Sv. Benedikt z Aniánu se snažil soustřeďovat jednotlivé kláštery do větších seskupení a ta se pokoušel centrálně organizovat v duchu samostat-

ného řádu. Tak se mu podařilo přizpůsobit benediktinské mnišství nové době a novým potřebám.

Po pět století byla řehole sv. Benedikta jedinou řeholí evropského Západu, která postupně vytlačila irskou řeholi sv. Kolumbána a další lokální řehole. Řád se šířil celou Evropou a benediktinští misionáři se stali apoštoly mnoha národů. Zakládali také (nebo jejich následovníci) značné množství klášterů, jež se pak staly významnými středisky christianizace a křesťanské civilizace.

Vedle sv. Augustina v Anglii přinesli řeholi sv. Benedikta jeho žáci do Galie (sv. Maurus) a na Sicílii (sv. Placidus). Podobné apoštolské cesty vykonali i sv. Wilfrid (Frísko), sv. Bonifác — Winfrid (Německo), sv. Vojtěch (Čechy, Polsko) či sv. Anastasius (Uhry). Časem význam benediktinských klášterů vzrůstal a postupně se z nich stala nejenom střediska víry a kultury, ale i centra moci a památníky světodějných událostí. Nelze vyjmenovat všechny, ale některé je nezbytné připomenout.

V Anglii jsou to zejména Canterbury (Kent), kde byl později zavražděn sv. Thomas Becket, dnes sídlo anglikánského arcibiskupa-primase, Westminster (Londýn), založený patrně v 7. století, pohřebiště anglických králů a korunovační katedrála, St. Albans (Hertfordshire), založený roku 793 nad hrobem prvního anglického mučedníka († 304), dnes katedrála, dále svými školami a učenými mnichy proslavené kláštery Wearmouth (674) a Jarrow (před 685), působistič všestranného Bedy Ctihodného († 735), které založil sv. Benedikt Biscop Baducing († 690), jakož i kláštery Ripon a Ely (dnes katedrála), založené yorským biskupem Wilfridem († 709/710).

V Itálii je to především Monte Cassino, kolébka řádu, založené sv. Benediktem roku 529, kde byl zakladatel se svou sestrou, sv. Scholastikou, pohřben. Klášter byl zničen Langobardy (po r. 568) a Saracény (883). Řeholníci se mohli vrátit až v polovině 10. století. V 11. století, za vlády opata Desideria, pozdějšího papeže Viktora III., prožíval klášter dobu největší slávy. Papež Jan XXII. dokonce nadal opatství biskupskými pravomocemi. Roku 1349 byl však klášter zemětřesením srovnán se zemí. Bohatství a moc kláštera (opat vládl dvěma knížectvím, dvaceti hrabstvím a 440 městům a vesnicím) však vábilo dobrodruhy a ziskuchtivce. V roce 1798 napoleoniští vojáci zničili téměř celou skvostnou knihovnu v domnění, že tam najdou peníze. Uzurpátorův bratr Josef Bonaparte, král neapolský (1806—1808), klášter dokonce zrušil, ale v roce 1815 byl obnoven neapolským králem Ferdinandem IV. Další zrušení italskou vládou přišlo v roce 1867, ale řeholníci zůstali a jsou tam dodnes. Dalšími významnými benediktinskými středisky na Apeninském poloostrově jsou kláštery La Cava u Neapole či Sacro Speco v Subiacu.

Ve Francii vyniká významem klášter Saint-Denis, dnes součást Paříže, založený prý již v 5. století, pohřebiště francouzských králů (asi 800 příslušníků různých dynastií), jejichž hroby byly za francouzské revoluce zhanobeny a zničeny